

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ АКМЕОЛОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Ольга ФЕДІЙ,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Тетяна МІРОШНІЧЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Ольга МАЛІСЕВИЧ,

асистент кафедри початкової освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

***Анотація.** У статті висвітлено особливості розвитку акмеологічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Визначено зміст понять «акмеологія», «педагогічна акмеологія», «акмеологічна компетентність майбутнього вчителя початкових класів». Схарактеризовано педагогічні умови розвитку в майбутніх педагогів акмеологічної компетентності: наявність акмеологічної спрямованості; оволодіння сучасними акмеологічними технологіями професійного розвитку; здійснення самоосвітньої діяльності здобувачів освіти з розвитку акмеологічної компетентності.*

***Ключові слова:** акмеологія, педагогічна акмеологія, акмеологічна компетентність майбутнього вчителя початкових класів, професійний розвиток вчителя, професійна самореалізація вчителя.*

**PEDAGOGICAL CONDITIONS DEVELOPMENT
OF ACMEOLOGICAL COMPETENCE
FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER**

Olha FEDIY,

Tetiana MIROSHNICHENKO,

Olha MALISEVYCH

***Abstract.** The article highlights the peculiarities of the development of acmeological competence of the future primary school teacher. The content of the concepts of «acmeology», «pedagogical acmeology», «acmeological competence of the future primary school teacher» is determined. The*

pedagogical conditions of development in future teachers of acmeological competence are characterized: the presence of acmeological orientation; mastering modern acmeological technologies of professional development; implementation of self-educational activities of applicants for education on the development of acmeological competence.

Keywords: *acmeology, pedagogical acmeology, acmeological competence of the future primary school teacher, professional development of the teacher, professional self-realization of the teacher.*

Однією з важливих проблем сучасної педагогічної науки є підготовка висококваліфікованих майбутніх вчителів початкових класів, спрямованих на розвиток професійних компетентностей, здатних до постійного самовдосконалення та творчу самореалізацію. В контексті цього актуальності набуває реалізація акмеологічного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців, що ґрунтується на положенні про розвиток власного «акме» як вершини, вищого ступеня професійного зростання, про формування здатності особистості навчатися й розвиватися упродовж життя. Педагогічна акмеологія базується на психолого-педагогічній концепції, зорієнтованій на вивчення людини як предмета комплексних досліджень, а саме, як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності й індивідуальності.

Загальну характеристику педагогічної акмеології як галузі наукового знання надає В. Вакуленко, В. Гладкова, О. Дубасенюк, Б. Євтух, Н. Мачинська, С. Пальчевський, В. Сидоренко, Г. Яворська та інші.

Проблема розвитку акмеологічної компетентності майбутнього вчителя розкрита у наукових працях Н. Носовець, О. Гречаник, В. Григоращ, О. Кузьменко та інших. Учені відзначають потребу постійного вдосконалення вчителями своєї майстерності та намагання досягти найкращих результатів.

У науковій літературі «акмеологія» трактується як «наука, яка вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку людини на ступені її професійної зрілості. Основна галузь досліджень акмеології пов'язана з вивченням професіоналізму як вищого ступеня розвитку людини» [4, с. 22]. За твердженням С. Гончаренка, акмеологія вивчає проблеми суперечностей між зростаючим об'ємом інформації, і часом, необхідним для оволодіння нею. Акмеологія, на думку науковця, виявляє спільні і відмінні ознаки, що проявляються в людей у процесі їхньої діяльності, а також досліджує фактори, які визначають якісні й кількісні характеристики «акме» [4, с. 22-23].

Як зазначає Н. Мачинська, акмеологія виступає в якості теоретико-методологічного підходу, який орієнтує на вищі досягнення в цілісному розвитку зростаючої і дорослої людини в умовах освітніх систем [8, с. 52]. На думку вчених, акмеологічний підхід передбачає комплексне вивчення людини в процесі розвитку – як індивіда, особистості, індивідуальності та суб'єкта життєдіяльності; створення педагогічних умов для мотивації успіху та творчості; організацію творчої діяльності; оцінювання якості освіти відповідно до інтегральних критеріїв саморозвитку та самовдосконалення.

Як стверджує В. Огнев'юк, президент Української академії акмеології, «акмеологія є сферою наукових знань про людину, що виявляє закономірності, фактори й умови самореалізації творчого потенціалу особистості на шляху до вищих досягнень діяльності як професійної, так і непрофесійної, а також закономірності, фактори та умови прогресивного розвитку соціальних спільнот» [10, с. 5]. У дослідженні враховуємо той факт, що об'єктом акмеології є зріла особистість, яка постійно прагне до саморозвитку й досягає акме-вершин у будь-яких видах діяльності, а її досягнення збагачують і примножують корисні надбання людської спільноти, а предметом – закони та закономірності, умови та фактори, які позитивно сприяють розвиткові як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Аналіз наукової літератури показав, що акмеологія – це галузь наукового знання, комплекс наукових дисциплін, об'єктом яких є людина в динаміці самоактуалізації її творчого потенціалу, саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення в різних життєвих сферах професійної діяльності, у тому числі, в освіті.

Учені Л. Рибалко і Г. Коваленко визначають поняття «педагогічна акмеологія» як науку про шляхи досягнення професіоналізму в роботі педагога. На нашу думку, педагогічну акмеологію не можна зводити лише до професійної діяльності педагога, її слід вважати наукою про закономірності, принципи, шляхи досягнення найвищого рівня розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу. Пояснимо це тим, що процес навчання має двобічний характер, удосконалюються й досягають нових вершин і педагоги, і також й ті, хто навчається. Метою педагогічної акмеології є розкриття внутрішнього потенціалу кожного учасника педагогічного процесу та досягнення найвищих освітніх результатів завдяки педагогічній взаємодії, а завданнями – розробляння та впровадження нових прийомів, методів, форм

організації співпраці суб'єктів педагогічної праці; створення комфортних умов для професійного самовизначення та самореалізації творчого потенціалу; стимулювання процесів самопізнання та саморозвитку особистості педагогічними й акмеологічними засобами [11].

Розвиток професіоналізму педагога з позицій акмеологічного підходу – це процес удосконалення професійної діяльності, її результату та особистісне зростання педагога, спрямованість на формування акмеологічної позиції майбутнього вчителя. Отже, кінцевим результатом реалізації акмеологічного підходу є акмеологічна спрямованість особистості, одним із важливих компонентів якої є прагнення до професійного успіху: мотивація досягнення, прагнення до саморозвитку, готовність до творчої професійної діяльності, здатність до рефлексії та саморефлексії [2, с. 106]. Зважаючи, що сформованість акмеологічної позиції – це прагнення особистості досягати позитивних самозмін у професійній підготовці, ставлення до дитини як найвищої цінності, успішна реалізація особистісно-професійного потенціалу в різних видах діяльності, акмеологічна позиція є найважливішою складовою професійної успішності, що забезпечує самореалізацію особистості в професійній діяльності.

Професійна акмеологія приділяє значну увагу визначенню та аналізу рівнів професійної діяльності та зрілості особистості фахівця [3]. У становленні професійності особистість проходить чотири етапи оволодіння професією:

- початковий рівень оволодіння професією (адаптація до неї, первинне засвоєння чинних норм, необхідних технологій тощо);

- рівень фахової майстерності (використання у своїй діяльності кращих зразків професійного досвіду, оволодіння прийомами індивідуального та особистісно-орієнтованого підходу до суб'єктів взаємодії);

- рівень самоактуалізації в професії (усвідомлення можливостей професії для розвитку особистості, саморозвиток за допомогою професії);

- рівень творчості фахівця (особистісний творчий вклад, внесення авторських пропозицій щодо окремих завдань, прийомів, засобів, методів, форм організації процесу навчання, створення нових систем ефективної взаємодії). На цьому рівні особистість досягає професійної успішності, її професіоналізм

досягає вершин свого розвитку, а професійна діяльність перетворюється у творчу, рефлексивну та самодостатню.

Н. Сідаш, вивчаючи формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи, важливу роль відводить розвитку процесів самості, мотивів саморозвитку особистості викладача. Дослідниця визначає педагогічну свідомість як цілісне, динамічне особистісне утворення, яке містить у собі професійні знання та вміння, особистісний досвід викладача та його професійно важливі якості, усвідомленість педагогічних цінностей, сформованість ціннісних орієнтацій та мотивів саморозвитку педагогічної свідомості, позитивне емоційно-ціннісне відношення до себе як фахівця та своєї професійної діяльності, уміння керувати особистими психічними та емоційними станами, професійну та творчу активність, цілепокладання, професійну спрямованість, здатність до рефлексії [12, с. 6].

Н. Носовець дослідив теоретичні аспекти педагогічної акмеології при підготовці майбутнього вчителя [9]. На думку вченого, педагогічна акмеологія вивчає співвідношення загального особистісного розвитку людини з професійним, взаємозв'язок етапів її соціалізації і професіоналізації, виходячи з того, що вершин професіоналізму та майстерності людина досягає сама, а професійна діяльність особистості відіграє провідне місце. Отже, професійна успішність впливає на всі аспекти життєдіяльності вчителя [9].

У педагогічних наукових дослідженнях пропонують акмеологічні моделі сучасного педагога та рівні професійного зростання особистості. Акмеологічна модель педагога, розроблена Г. Даниловою (*рис. 1*), містить такі компоненти: компетентність (психолого-педагогічні й соціальні знання, теоретико-практичні й методичні знання, педагогічні вміння, педагогічні здібності); особистісну орієнтацію (самореалізацію у контексті акмеологічної моделі «Я – компетенція» в динаміці від «Я – реальний» до «Я – перспективний (ідеальний)»); морально-духовну культуру (моральну свідомість, моральну діяльність, моральні стосунки) [6].

Акмеологічну компетентність майбутнього вчителя початкових класів трактуємо як інтегративне особистісне утворення, що характеризується усвідомленим прагненням вдосконалювати себе засобами інноваційної педагогічної діяльності, знаннями й уміннями самоорганізації та

самореалізації у процесі професійної підготовки, розвиненими якостями професійної мобільності, самопізнання й самовдосконалення у процесі фахової підготовки.

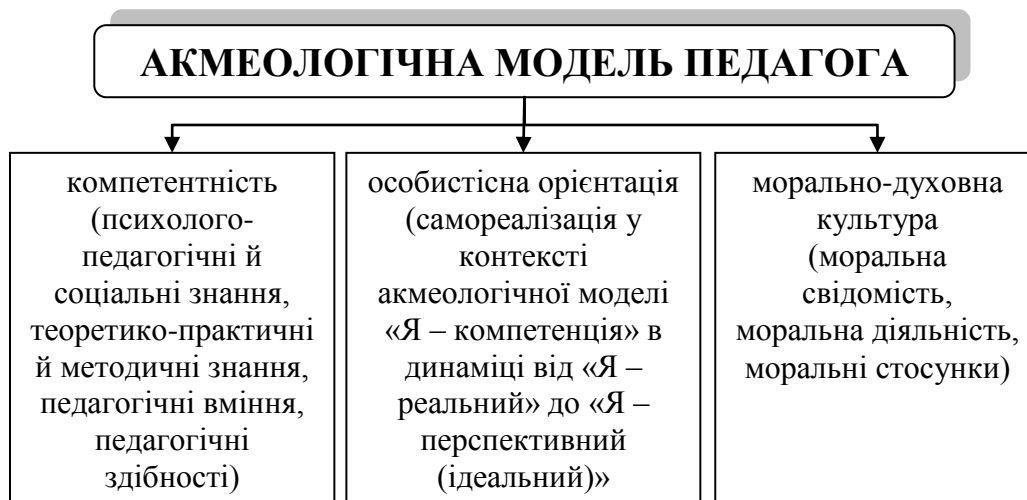

Рис. 1. Акмеологічна модель педагога за Г. Даниловою

На основі науково-педагогічного аналізу проблеми, теоретичного обґрунтування змісту й структури акмеологічної компетентності вчителя початкових класів ми визначили такі педагогічні умови її розвитку (*рис. 2*):

- наявність акмеологічної спрямованості вчителя;
- оволодіння сучасними акмеологічними технологіями професійного розвитку;
- здійснення самоосвітньої діяльності вчителя з розвитку акмеологічної компетентності.

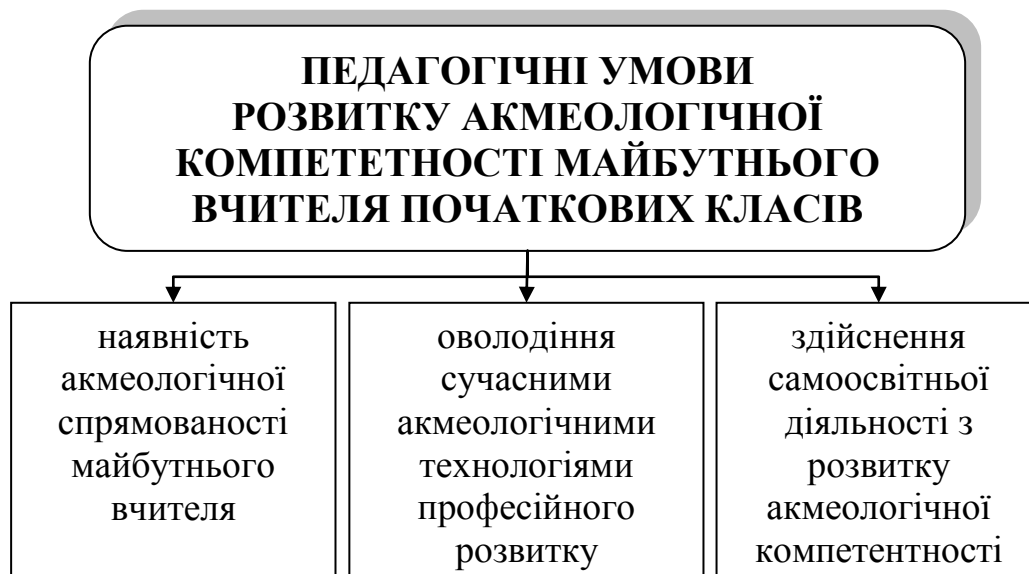

Рис. 2. Педагогічні умови розвитку акмеологічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів

Отже, визначені й обґрунтовані нами педагогічні умови розвитку акмеологічної компетентності майбутнього вчителя взаємодіють між собою, органічно доповнюють одна одну та забезпечують ефективність через комплексність, взаємозв'язок і цілісність.

Список використаних джерел:

1. Акмеологічна концепція розвитку професійного педагога. Професійна педагогічна освіта: акмесинергетичний підхід: монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 5–57.
2. Антонова О. Є. Акмеологічний підхід до визначення сутності педагогічної обдарованості. *Акмеологія – наука XXI століття* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. С. 17–22.
3. Гладкова В. М., Пожарський С. Д. Основи акмеології : підручник. Львів : Новий Світ, 2017. 320 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
5. Гречаник О. Є., Григораш В. В. Формування акмеологічної компетентності вчителя в системі післядипломної освіти : монографія. Харків : Вид. група «Основа», 2019. 144 с.
6. Данилова Г. С. Акмеологічна модель педагога у XXI столітті. *Рідна школа*. 2013. № 6. С. 6–9.
7. Кузьменко О. С. Формування професійної компетентності студентів вищих навчальних закладів з позиції акмеологічного підходу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Серія: Педагогічна. 2013. Вип. 19. С. 93–96.
8. Мачинська Н. Деякі аспекти педагогічної акмеології. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2011. № 3. С. 51–58.
9. Носовець Н. М. Теоретичні основи педагогічної акмеології в підготовці майбутнього вчителя. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
10. Огнев'юк В. О. Лідери для нової української школи». *Неперервна освіта: акмеологічні студії*. № 1. 2017. С. 4–13.
11. Рибалко Л. С., Коваленко Г. С. Формування акмеологічної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки : монографія. Харків : Цифрова друкарня № 1, 2013. 190 с.
12. Сідаш Н. С. Формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Київ, 2017. 23 с.